

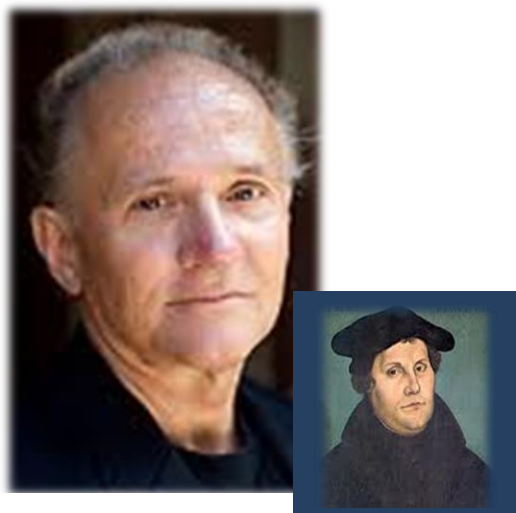
Jag har läst
en förunderlig bok

”Tiden att tala har kommit”

av Per Ragnar

(2013)

Pia Hellertz – 1 december 2013

Till tonerna av helig renässansmusik framförd
av The Essential Tallis Scholars läser jag.

Det var på den tiden när kampen mellan
katolicismen och protestantismen pågick, den s.k.
reformationen, vilket innebar att banden mellan kyrkan i Rom och nationen bröts.
Det var 1500-tal. En okänd man kommer till ett kloster och blir munk. Han hade gjort en
kvinna, Tuva-Lisa, med barn utan att vara gift med henne. Han flyr först in i dryckenskapen
men beslutar sig sen istället för att gå i kloster. Där skriver han ner sina tankar och med Per
Ragnars hjälp får vi ta del av dem och uppleva hans våndor, hans liv i klostret och hans
religiösa grubblerier.

Samtidigt reser, på uppdrag av Gustav Vasa, en adelsman till Martin Luthers universitet
i Wittenberg i Tyskland, där Martin Luther var professor i teologi.¹ Gustav Vasa insåg tidigt
de politiska och praktiska fördelarna med den lutheranska läran. Jag citerar från Svenska
kyrkans hemsida:²

”Att Gustav Vasa var inblandad i det vi kan kalla den svenska reformationen hade med makt
och pengar att göra. Gustav Vasa drev en frigörelsekamp mot den danske unionskungen Kristian
II. I den kampen behövdes pengar. Pengar som framförallt kyrkan hade. Den lutherska
reformationens idéer drevs i Sverige av Olaus Petri och Laurentius Andrae. Reformationens
genombrott i Sverige skedde i flera steg. Det första steget togs vid Västerås möte 1527 och
drevs fram av kungen som klart såg de ekonomiska vinster som reformatörernas förkunnelse
möjliggjorde. Efter mötet i Västerås bröts biskoparnas världsliga makt och Staten började samla
in kyrkans egendom och rikedomar.”

Att läsa den här boken är att befinna sig i minst två dimensioner samtidigt. Å ena sidan
den intellektuella, teoretiska dimensionen som beskriver och reflekterar över tiden som
händelserna sker i. Den dimensionen läser jag med vänster hjärnhalva, googlar om fakta och
blir nyfiken på den historiska berättelsen. Jag har länge fascinerats av den här tiden som på så
många sätt förebådar ett paradigmskifte på många plan.³ Å andra sidan hamnar jag som läsare
med hjälp av Per Ragnars unika språk i ett förändrat medvetandetillstånd. Jag är där. Jag är på
klostret. Jag sköter bina. Det är jag som grubblar. Det är orostider. Jag är med och gräver ner
”*våra allra dyrbaraste dyrbarheter, gör dem oåtkomliga för dessa rövarhänder*” för att de
inte ska riskera att smältas ner och bli till gevär och värjor. Jag är med och sköter bin som ger
honung. Honungen beskattas genom att en stor del av den lämnas till fogden.

”Skattehonungen förs till Kalmar slott, en del lär visst gå ända till Stockholm. Våra mått är 1
ask lika med 3 kannor. 1,5 kannor skall vi skatta, oskirad, då innehåller den orensade honungen
en del vax.”

¹ Martin Luthers universitet bildades år 1502 i Wittenberg.

² <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=677019>

³ Vilket jag skrivit en bok om, ”*Paradigmskifte på gång?*” (2012)

Jag är med och gömmer ”hittebina”, de som ger lite extra honung. *”Vi ser dem som Guds gåva till en allt mer ansträngd hushållning och så får det förbli till dess Herren menar något annat.”*

Det är en tid i förändring. Alla tvingas arbeta hårdare. Vissa får ge sig ut som tiggarmunkar på vägarna. Men det är viktigt att låta översättarmunkarna få

”... all sin tid för sitt viktiga värv, tidsödande, själskrävande, inte minst krävs ett uthålligt öga och en stadig skrivarhand. Och dem må vi göra allt för att få behålla, jag vill inte för något i världen vara utan detta svenska skriftspråk som de formar och genom vilket jag får en möjlighet att direkt lyssna till Guds röst och till apostlarnas budskap. Bön och meditation är vår kallelse men böckerna behövs för att fylla den egna andens tomrum.”

Och jag tänker hur lite vi idag känner tacksamhet för dessa skrivarmunkar som gav oss möjligheten att läsa och förstå på vårt eget språk. Arbetet möjliggjorde också *”att få tala Guds ord på det egna språket, att levandegöra texterna för menige man.”* I djupet av mitt hjärta får jag uppleva munkens våndor.

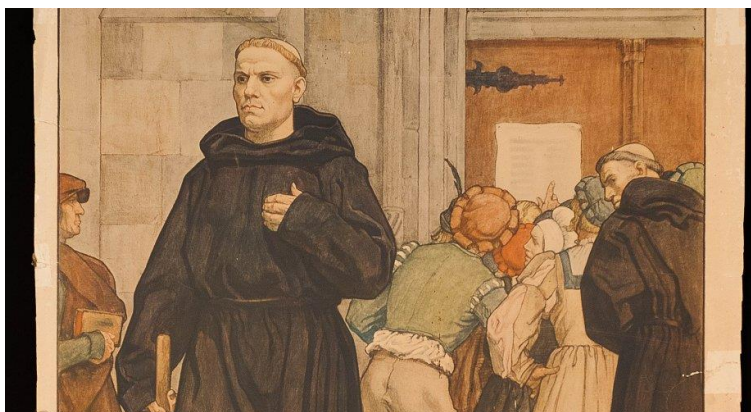
”Vad annat är jag än en fattig, syndig människa, oren sedan första andetaget av föräldrarnas hårda ord, av kampen för det dagliga brödet, av uppväxtårens och ynglingaårens alla hädiska tankar och handlingar, av vuxenårens övergrepp på djur och människor och natur. Hur ska jag någonsin kunna bli salig, hur kan jag ens i den värsta syndaånger inbilla mig att Kristus skall förbarma sig över just mig, att just jag i djupet av mitt armod skall bli sedd och förenad med Hans oändliga majestät, vilken villfarelse!”

Munkens själsvåndor griper tag. De ger genklang inom mig.

Det är en tid när klostren töms och skövlas. När munkar och nunnor flyr från klostren. Per Ragnars sätt att berätta förmedlar oron, ångesten, våndan, grubblerierna om vad som är rätt och fel. Munken grubblar över klosterlöftena, exempelvis om befallningen om kyskhet som finns i Matteus evangelium. I sin vånda tänker han: *”Tuva-Lisa, om du ändå älskat mig som jag dig?”*

Jag har sett filmen *”I Rosens namn”* och kunde, med dess bilder och Per Ragnars helt unika språkhantering, i mitt inre leva mig in i munkens liv och i de omständigheter som förelåg. Författaren Theodor Kallifatides har om Pers bok skrivit *”Vilket språk, vilken inlevelse!”* Jag kan inte annat än hålla med.

Trots att boken inte är en faktabok får jag ständigt, på grund av min nyfikenhet, googla efter uppgifter som Per berättar om i boken. Olaus Petri, som ett exempel, var ju från Örebro, min nuvarande hemstad. Han verkade här och blev dömd här för landsförräderi och avrättades med svärd. Vi har en kyrka i Örebro uppkallad efter honom. Förutom att vara en historisk skildring ger språket läsaren en möjlighet att känslomässigt vara där och därmed förstå på ett djupare plan.

Bilden är hämtad från <http://luther-2017.se/hem/ny-bok.html>

Det finns ögonblicksbilder i boken som får mig att fundera över hur mycket som egentligen ändrats sen 1500-talet. Franciskanermunkarna i Enköping har *"befallts att öppna ett hospital för spetälska men borgarna i staden sätter sig däremot."* Fast idag är det inte spetälska utan flyktingar, missbrukare och psykiskt sjuka som man inte vill ha i sin närhet.

Munken grubblar över kvinnornas situation, nunnorna som tvingas lämna de kloster som läggs ner:

"Svårast vid klostrens upplösningar har nunnorna det, som det förljuds. Var ska de bli av, många är för gamla för giftermål och önskar ej heller utifrån sitt kyskhetslöfte något sådant. De kan väva och skriva, sjukvård kan de ägna sig åt eller sömnad."

Munkarna slussas ut till kyrkoherdestjänster, något munken tycker är konstigt och oförenligt med tron.

I ett kapitel som Per kallar *"Konsten att göra mjöd"* bestämmer sig munken för att, eftersom tiderna är så osäkra, skriva ner *"för eftervärlden konsten att göra mjöd"*. Jag kan tänka mig att den intresserade kan använda beskrivningen som underlag för ett experiment att göra mjöd. Och jag funderar: *"Hur kan Per Ragnar veta allt detta? Var han där i nån av sina tidigare inkarnationer?"*

En kärleksberättelse och ett andligt paradigmskifte

En dimension i boken är de hjärtgripande kärleksberättelserna. Dels munkens sorg över Tuva-Lisa. Dels adelsmannens. Adelsmannen som gett sig av till Martin Luther-universitetet i Wittenberg och där kommer i kontakt med Martin Luthers lära och hamnar i religiösa grubblerier. Det Luther skriver och talar om låter så rätt, men är det rätt? Luther är kritisk mot avlatsbrev och mot många andra fenomen inom den katolska kyrkan.

"Det finnes intet som den romerska kurian ger utan betalning. T.o.m. handpåläggning och den Helige Andes gåvor säljas. Och syndernas förlåtelse erhåller blott de som lämnar penningar."

Adelsmannen har en bror, Erik, som läser Luthers texter och som inspirerar sin bror att läsa dem. Och som visar att Martin Luther *"inte alls är den avfälling kyrkan beskriver honom som."* Det är ett pedagogiskt lyckat knep för att för läsaren synliggöra den andliga konflikten inom adelsmannen och i världen i övrigt.

Dessutom äter han middag på ett världshus där en vacker kvinna serverar. En kvinna han tittar på och tänker på hela tiden. Han vet inte hennes namn. Han vet inte om hon över huvud taget ser honom. Men Luther menar att det är helt naturligt att älska och bli älskad och att ingå äktenskap, vilket ger adelsmannen tillåtelse att drömma. En dag är hon inte där. Adelsmannen får så småningom veta att hon dött i pesten som härjar vid den här tiden. Han får också veta att hon fött ett oäkta barn och får tillåtelse att ta hand om sonen, som han kommer att älska djupt, som sin egen son.

Genom hela boken går det "andliga paradigmskiftet" som en röd tråd. Genom adelsmannens nyfikenhet och studier får vi veta mer om Luthers tankar. Luther översätter bibeln så att vanligt folk ska kunna läsa den. På tre månader översätter han Nya Testamentet från grekiska. *"Och de 5000 första tryckta exemplaren såldes slut genast för halvannan gulden stycke, priset för en häst. Även de olärda kunde nu ta del av Guds ord direkt ty så enkel och begriplig var denna hans översättning"*, konstaterar adelsmannen.

Luther bröt med det rådande

Jag kollar på Google. Luther var faktiskt gift med den Katharina som Per Ragnar berättar om. Att Luther gifte sig öppnade upp för möjligheten att präster kunde få gifta sig, vilket inte den katolska kyrkan tillät, och fortfarande inte tillåter. Vad Per däremot inte berättar är att de får sex barn, tre pojkar och tre flickor.

Martin Luther menar att det ska finnas flickskolor. Han har åsikter om hur man kan klä sig, hur man kan framställa mat och han är kritisk mot hur "köpenskapen" sker. *"Jag kan inte upptäcka många goda seder som kommit in i ett land genom köpenskap. Men den största olyckan är för Martin Luther räntelån. Han ser det som något avskyvärt..."*, berättar adelsmannen.

Eftersom jag själv har ett mångårigt förflutet inom akademien och genom många års forskning skaffat mig en filosofie doktorsexamen via en filosofie kandidatexamen, roade det mig att läsa om den akademiska karriärstegen vid universitetet i Wittenberg: baccalaureus biblicus (vilket sannolikt motsvarar *en teologie kandidatexamen*), sententiarius, formatus, licentiatgraden (vilket sannolikt motsvarar *teologie licentiatexamen*), legendi, regendi, disputandi (vilket sannolikt motsvarar *teologie doktorsexamen*), docendi (vilket sannolikt motsvarar *teologie docent*). Men det är bara mina gissningar. Det skulle vara roligt att veta lite mer om uppläggningsen av kurser och utbildningar på den tiden. Vad lärde de? Hur lärde de? Hur examinerades de? Men det är ämnen som går utanför Pers bok. Jag vet dock att begreppet "föreläsning" är en medeltida pedagogisk metod. Professorn, prästen, "läste före" ur sitt manuskript, föreläste, för de lyssnande och antecknande eleverna, som förväntades lära sig det utantill, eftersom det inte fanns böcker för alla. Idag fortsätter professorn att föreläsa om vad som står i boken, trots att alla har sina egna böcker och dessutom kan läsa. Men den kritiken har jag fört fram på andra ställen.

"Tiden att tala har kommit"

Boken har en av de vackraste titlar jag någonsin läst, *"Tiden att tala har kommit"*. Orden går in djupt i min själ. Enligt en mening i boken har titeln inspirerats av Predikaren i Gamla Testamentet, *"Tystnadens tid är förbi och tiden att tala är kommen."* Så sant, så sant! Budskapet gällde då och det gäller i allra högsta grad i dag, drygt 500 år efter de händelser som Per Ragnar beskriver i sin mycket fascinerande bok. Jag blev sugen att få läsa mer och har beställt Per Ragnars *"Luther, död eller levande"* som också lett till en "gestaltning", där Per Ragnar under 55 minuter vänder *"upp och ner på bilden av reformatorn, bibelöversättaren och själasörjaren Luther. Fram träder en man med humor, livsglädje och varm omsorg om andra, liksom en man som kämpade med sin Gud, med sin tro och sina tvivel."*⁴

"Att jag blev student och magister och sedan fick doktorshatten, att jag lämnade detta och blev munk, vilket naturligtvis drog skam över mig och bittert förargade min far, att jag sedan råkade i luven på påven och han på mig, att jag tog en förrymd nunna till hustru, vem har läst något sådant i stjärnorna? Vem skulle ha kunnat förutsäga mig det? Vem mer än Gud kan tänka ut något sådant?" (Martin Luther, citatet hämtat från <http://luther-2017.se/hem/om-gestaltningen.html>)

Bilden på boken är hämtad från <http://luther-2017.se/hem/ny-bok.html>

Info för dig som vill köpa boken:
150 kronor styck plus porto.
Ictus Musikproduktion
Östgötagatan 62
116 64 Stockholm
E-mail: info@ictusmp.com

⁴ <http://luther-2017.se/hem/om-gestaltningen.html>